

ALİ MƏKTƏBDƏ İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ
QIYMƏTLƏNDİRMƏNİN ƏHƏMİYYƏTİ*Açar sözlər: qiymətləndirmə, təlim prosesi, planlaşdırma, giriş faktorları**Key words: assessment, the process of teaching, planning, input factors**Ключевые слова: оценивание, процесс обучения, планирование, входные факторы*

Bu məqalədə bizim əsas məqsədimiz ali məktəbdə qiymətləndirmənin rolunu və vacibliyini tədqiq etməkdir.

G.Loukerin təbiri ilə desək, qiymətləndirmə ali məktəbin dəhlizlərindən başlayır və auditoriyaya daxil olaraq tələbələrə xidmət etməyə can atır [7, səh. 47]. Makfarlaynın məqaləsində qeyd edilmişdir ki, qiymətləndirmə tələbələrin təhsilində vacib rol oynayır [6, səh.160]. Marta L.A.Stassen isə belə hesab edir ki, qiymətləndirmə tələbənin təhsilinin yaxşılaşması üçün məlumatın sistemli şəkildə toplanıb təhlil edilməsidir [12, səh. 5]. Bu tərif tələbələrin təhsil prosesində qiymətləndirilməsinin əsas məqsədini əks etdirir. Təhsil zamanı tələbələrin qiymətləndirilməsi müəllimlərə təlimin effektivliyini yoxlamaq imkanı verir. Tələbələrin qiymət vasitəsilə biliklərinin yoxlanılması çox vacibdir, çünki bu yolla həm müəllimlər, həm də tələbələr təlim prosesində nəyə nail olduqlarını öyrənirlər. Qiymətləndirmənin necə aparılması təlimin yaxşı və yaxud pis olmasına səbəb olur və təlimin səthi və yaxud dərin olmasının əsas faktoru hesab edilir [5, səh.98-99]. Tələbələr təlimin fəal üzvünə çevrilən zaman qiymətləndirmə onun bir hissəsinə çevrilir. G.Viggins və C.Maktig qiymətləndirməyə həsr etdikləri "Understanding by Design" kitabında sinifdə təhsil üçün çərçivələr təklif edirlər və bunu "Backward Design", yəni geri dizayn adlandırırlar. Onlara görə, qiymətləndirmə sinifdə nə kimi dəyişikliklərin baş verməsi üçün çox vacibdir. G.Viggins və C.Maktigin fikrincə, qiymətləndirmə bu pedaqoji dizaynda elə vacib və əhəmiyyətli ki, müəllim və təlim planını tərtib edənlər konkret dərslər və ya bölməni tərtib etməmişdən əvvəl ona qiymətləndirici kimi yanaşacaq və beləliklə, tələbələrin planlaşdırılan məqsədə çatıb-çatmadıqlarını öyrənəcəklər [11, səh. 18].

Tələbələrin qiymətləndirilməsi həmçinin tənqidi refleksiv təhsilin inkişafına təkan verir. S.Brukfeld belə hesab edir ki, tənqidi düşüncə pedaqoqun təcrübəsinin və tələbələrin bilik səviyyəsinin artmasına xidmət edir. Ona görə, tənqidi refleksiv müəllim nəinki öz həmkarları və tələbələri ilə yaxşı dil tapa bilir, o, həmçinin uğurlu metodla təlim səviyyəsini daha da qaldırır [1, səh. 17].

Təlim prosesində qiymətləndirmənin, əsasən iki növü fərqləndirilir: yekun qiymətləndirmə (summativ qiymətləndirmə) və formativ qiymətləndirmə.

Summativ qiymətləndirmə kursun sonunda keçirilir. Onun əsas məqsədi tələbələrin təhsil müddəti ərzində qazandıqları biliklərin yekun qiymətləndirilməsinin meyarlarını tərtib etməkdir. Summativ qiymətləndirmə birdəfəlik olur, yəni nə tələbələr qiymətləndirmənin nəticələrini, nə də müəllimlər kurs müddətində istifadə etdikləri strategiyaları dəyişdirə bilirlər. Lakin yekun və yaxud summativ qiymətləndirmə müəllimə və təhsil proqramlarını təşkil edən səlahiyyətli şəxslərə təhsili təhlil edib uyğun metod seçməyə yardım edir [9, səh.7].

Formativ qiymətləndirmə tələbələrin vaxtaşırı qiymətləndirilməsidir. Onun əsas məqsədi təlim prosesi müddətində tələbələrin təhsil səviyyəsini artırmaqdır.

Qiymətləndirmə bir sıra məqsədlərə xidmət edir: Tələbələrin təhsilə motivasiya edilməsi; təlimin təkmilləşdirilməsi və ona rəhbərlik; tələbələrə öz zəif və güclü tərəflərini görmək və onu yaxşılaşdırmaq imkanı vermək; təlimin qarşısında duran məqsədlərə cavab verib-verməməsi [12, səh. 82-83].

Qeyd edildiyi kimi, qiymətləndirmənin əsas məqsədlərindən biri sadəcə olaraq tələbələrə qiymət verilməsi deyildir, o, təlimin yüksəlməsi və tələbənin inkişafını nəzərdə tutur. Tələbənin təlim səviyyəsini yoxlamaq üçün qiymətləndirmə çox vacib olsa da o, tələbənin təhsilinin keyfiyyətini artırmağa yönəlmiş ikincili fəaliyyət hesab edilir [10, səh.13]. Müvafiq qiymətin verilməsi prosesi mürəkkəbdir: müəllim bir sıra faktorları nəzərə almalıdır; bunlara zaman, tələbəyə verilmiş tapşırığın xarakteri, növü, məqsədi daxildir [12, səh.83].

Qiymətləndirmənin əsas komponentləri aşağıdakılardır:

1. Vaxt keçdikcə təlimin inkişaf səviyyəsinin nəzərə alınması;
2. Tələbələrin təhsilə motivasiya edilməsi;
3. Təlimin metodlarının qiymətləndirilməsi;
4. Tələbələrin qrup üzrə inkişaf səviyyələri.

Qiymətləndirmə tələbələrin nəyi bilmədiklərini aşkar etmək üçün deyil, onların nəyə nail olduqlarını nümayiş etdirmək üçün aparılır. Tələbələr qiymətləndirilərkən təlim və təhsilin müxtəlif aspektləri, dərslər və dərslər vəsaitləri, tələbələrin davamiyyəti və bütünlüklə təlim proqramı nəzərə alınır. Təhsildə əsas problem tələbələrin təlim proqramını mənimsəyə bilməsi və ya bilməməsini aşkar çıxarmaqdan ibarətdir. "Dil tədrisi və tətbiqi dilçilik" lüğətində təlimin iki məqsədi qeyd edilmişdir: ümumi və xüsusi məqsədlər. Ümumi məqsəd təhsilin sonuna hesablanmışdır, buna görə onu uzunmüddətli məqsəd də adlandırırlar. Xüsusi məqsəd isə qısa müddət ərzində fərdi şəkildə tələbənin qarşısında qoyulan məqsəddir. Bu bir dərslər, bir fəsil, terminlərlə iş də ola bilər. Gensee və Apşur qeyd edirlər ki, qiymətləndirmə sinifdə təlimin yüksəlməsinə xidmət edir. Təhsil sistemində ən çox müəllimlər qiymətləndirməyə fəal və davamlı şəkildə cəlb olunurlar. Tələbələr də öyrənəcəkləri ikinci xarici dilin planlaşdırılmasında və öz nailiyyətlərinin

qiymətləndirilməsində fəal iştirak edə bilirlər. Təcrübəyə əsaslanmış praktik metoda görə (the rule of a thumb) təhsil, əsasən üç komponentdən ibarətdir: məqsəd təhsilin nə üçün verildiyini göstərir; plan həmin məqsədə necə çatmağın vasitələrini göstərir; təcrübə sinifdə faktiki olaraq nələrin baş verdiyini göstərir. Başqa sözlə, bu prosesi Why -> How -> What şəklində də göstərə bilərik [4, səh. 9].

Auditoriyada təlimin müxtəlif məqsədləri ola bilər: 1) dil, 2) strateji, 3) sosioeffektiv, 4) fəlsəfi, 5) metod və ya proses. Dil məqsədi dedikdə auditoriyada tələbələrin mənimsəməsi gözlənilən dil bacarıq və vərdislərinə yiyələnməsi nəzərdə tutulur. Ünsiyyət, öyrənmə və məntiqi düşünmə strateji məqsədə aiddir. Sosioeffektiv məqsəd sinifdəki təlim nəticəsində tələbələrin davranışlarında və münasibətlərindəki dəyişiklikləri özündə cəmləşdirir. Genesee fəlsəfi məqsədin sosioeffektiv məqsədlə əlaqəli olduğu və onun tələbələrin dünyagörüşündə, inamlarındakı dəyişikliyi əks etdirdiyi qənaətinədir. Nəhayət, metod və ya prosesin məqsədi təlim prosesində istifadə edilən metodlar, fəaliyyətlər, müxtəlif aspektlərdən istifadə etməkdir. Genesee və Apşur belə hesab edirlər ki, bu məqsədlərin heç də hamısı təlim prosesində istifadə edilmir. Tədqiqatlar göstərir ki, tələbələrin biliklərinin qiymətləndirilməsində ən çox istifadə edilən metod və dil məqsədləridir. Müəllim təlimin məqsədlərini yaxşı bilməlidir ki, qiymətləndirmənin obyektiv aparılmasına nail olsun [4, səh. 10].

Genesee və Apşura görə, hansı dil materialının, nə zaman və necə tədris edilməsi, əsasən, tədris planı olan sillabusda öz əksini tapır. Düzgün tərtib edilmiş sillabusda təlimin bütün aspektləri barəsində məlumat verilir. Təlim planının qiymətləndirmədə yararlı olan əsas komponentlərini qısaca olaraq aşağıdakı şəkildə ifadə etmək olar: təlimin məzmunu, quruluşu, dərslə istifadə edilən material və təchizat, müxtəlif fəaliyyət növü və rollar [4, səh. 9].

Təlim təcrübəsinə müəllim və tələbələr tərəfindən istifadə edilən cari strategiyalar, materiallar, fəaliyyətlər daxildir. Belə hesab edilir ki, planda nəzərdə tutulan fəaliyyətlərin heç də hamısı təcrübədə həyata keçmir. Bu müxtəlif səbəblərdən baş verir. Bəzən nəzərdə tutulan tapşırıqlar tələbələr üçün çox çətin olur və yaxud tələbələr gözlənilən kimi reaksiya vermirlər. Ona görə də, qiymətləndirmə zamanı planda nəzərdə tutulan fəaliyyətlər deyil, faktiki olaraq tələbələrin praktik təcrübədə nə öyrəndikləri nəzərə alınmalıdır.

İkinci xarici dilin tədrisi və öyrənilməsi prosesinə sinifdən xaric bir sıra faktorlar təsir edir. Bu faktorlar giriş faktorları adlandırılır. Giriş faktorlarına tələbələrin ehtiyacları, təhsilə qədərki bilikləri, dünyagörüşləri, mədəni səviyyələri, müəllimlərin münasibəti, auditoriyadakı tələbələrin sayı və tərkibi, dərslə müddəti, müəllimlərin professional hazırlığını aid etmək olar. Başqa sözlə, təlim məqsədi, planı və təcrübəsi giriş faktorları ilə uyğunlaşmalıdır. Giriş faktorları dəyişilə bilmədiyi üçün müəllimlər tədrisin digər üç komponentində müvafiq dəyişikliklər aparmalıdırlar.

Fikrimizi Fantininin belə bir kəlamı ilə yekunlaşdırmaq istərdik:

"There are no learner failures only program failures", yəni tələbələrin uğursuzluğu deyil, proqramın uğursuzluğu mövcuddur. Qiymətləndirmədə nəticələr aşağıdırsa, bu o deməkdir ki, proqram nəzərdə tutulan məqsədə çatana qədər yenidən işlənməlidir. Başqa sözlə, qiymətləndirmə tədrisdə effektiv nəticə qazanmanın ən vacib yoludur.

The importance of the assessment of teaching English in higher education

Summary

This article deals with the importance of the assessment of teaching English in higher education. It is stated in the article that assessment plays a great role in teaching English. Its main goal is to improve methods as well as programmes in order to get qualified education. We tried to use and analyse different scholars' view points on this matter in this article.

Важность оценки преподавания английского языка в высшем образовании

Резюме

В этой статье рассматривается важность оценки преподавания английского языка в высшем образовании. В статье говорится, что оценка играет большую роль в преподавании английского языка. Его основная цель - улучшить методы, а также программы, чтобы получить квалифицированное образование. Мы попытались использовать и проанализировать точки зрения разных ученых по этому вопросу в этой статье.

Ədəbiyyat:

1. Brookfield Stephen D. *Becoming a Critically Reflective Teacher*. San Francisco: Jossey-Bass, 1995.
2. Brown Sally, and Peter Knight. *Assessing Learners in Higher Education*. 1 edition. London; Philadelphia: Routledge, 1998.
3. Cameron Jeanne et al. "Assessment as Critical Praxis: A Community College Experience." *Teaching Sociology* 30.4 2002: 414-429.
4. Genesee F. and J. Upshur *Classroom-Based Evaluation in Second Language Education*. Cambridge University Press. 1996.
5. George J. & Cowan J. *A handbook of techniques for formative evaluation: mapping the student's learning experience*. London: Kogan Page. 1999.
6. Falchikov N. Improving feedback to and from students. in Knight, P. (Ed.) *Assessment for learning in higher education*. London: Kogan Page, 1995. 157-166.
7. Loacker, G, Cromwell, L. & O'Brien, K. Assessment in higher education: to serve the learner. In Adelman, C. (Ed.) *Assessment in American higher education*. Washington D.C.: US Department of Education, 1986. 47-62.